

Наталія Конопка
(Острозь)

МИКОЛА ПАВЛОВИЧ КОВАЛЬСЬКИЙ – КЕРІВНИК ОСЕРЕДКУ УІТ В ОСТРОЗІ

У статті висвітлюється роль професора Миколи Павловича Ковальського як керівника острозького Осередку Українського Історичного Товариства (США) в зародженні та становленні наукового центру, завдяки плідній співпраці з УІТ та президентом Товариства проф. Любомиром Р. Винарем. В дослідженні здійснена спроба глибокого аналізу передумов, чинників та особливостей діяльності Осередку УІТ в Острозі та його ролі в процесі розвитку загальнонаціональної історичної науки.

Ключові слова: М. Ковальський, Л. Винар, УІТ, Осередок УІТ в Острозі, Національний університет “Острозька академія”, українська історична наука.

В данной статье освещается роль профессора Николая Павловича Ковальского как руководителя острожского центра Украинского Исторического Общества (США) в зарождении и развитии научного центра, благодаря плодотворному сотрудничеству с УИТ и президентом Общества проф. Любомыром Р. Винарем. В исследовании предпринята попытка глубокого анализа предпосылок, факторов и особенностей деятельности центра УИТ в Остроге и его роли в процессе развития общенациональной исторической науки.

Ключевые слова: М. Ковальський, Л. Винар, УИТ, Центр УИТ в Остроге, Національний університет “Острожська академія”, українська історична наука.

In this article has been highlighted prof. Kovalskiy's (the head of Ostroh Center of Ukrainian Historical Association (USA)) role in formation and development of the scientific center owing to the fruitful cooperation with Ukrainian Historical Association and with its President prof. Lubomyr R. Wynar. In the research has been made an attempt of in-depth analysis of the preconditions, factors and peculiarities of Ukrainian Historical Association's activities in Ostroh and its role in the process of development of the national historical science.

Key words: M. Kovalskyi, L. Wynar, UHA, the Center of UHA in Ostroh, The National University of Ostroh Academy, ukrainian historical science.

Історія постання Острозького осередку УІТ, формування наукового центру в Острозі та співпраця з Українським історичним товариством (США) постійно цікавить дослідників. Зокрема цій тематиці присвячені розвідки Алли та Віктора Атаманенків [21; 19], Анастасії Хеленюк [42], в яких окреслено основні віхи становлення та розвитку осередку в Острозі та визначено місце та роль двох вчених в цьому процесі [22]. Окремі автори у своїх дослідженнях лише побіжно згадували Острозький осередок в контексті аналізу організаційної розбудови та розвитку Українського Історичного Товариства (Ю. Маркар, Л. Сакада та ін.). Цієї розвідкою маємо на меті визначити роль проф. Миколи Павловича Ковальського у становленні Острозького осередку УІТ. Джерельною основою дослідження стала епістолярна спадщина двох відомих науковців [27], документи організаційного характеру – проекти статуту, анкети, програми конференцій тощо та автобіографічні статті обох вчених [33; 24; 26].

Тісна співпраця між проф. Миколою Павловичем Ковальським, тоді – проректором з наукової роботи щойно відновленого Острозького Вищого Колегіуму та президентом Українського Історичного Товариства проф. Любомиром Р. Винарем розпочалася з листопада 1995 року. Перші контакти нав'язалися телефонним, факсовим та листовним шляхом. А активізації стосунків сприяли кілька обставин. По-перше, у Денвері проживала рідна тітка Микола Павловича п. Марія Биковська (з дому Кікець) (дружина відомого громадського діяча, члена УІТ Лева Биковського), яка заочно й познайомила двох вчених, які згодом нав'язали досить довгі та плідні наукові, дружні контакти. Як вказував проф. Л. Винар у своєму листі від 26 лютого 1999 р. "Наші зв'язки, знайомство і співпраця по особистій лінії іде від п. Марії Биковської, яка ще давно показувала мені знімку Професора ще з його молодечих літ (1938/39?) і розказувала про нього. А з працями я запізнався раніше – безпосередньо цікавився джерелами XVI стол., історією друкарства і історіографією – це вже по академічно-дослідчій лінії" [8, арк. 1]. Другою умовою була, звичайно, новопостала "Острозька академія", яка відкрила перспективу для формування та розвитку потужного наукового осередку, про що й писав Микола Павлович в одному із своїх перших листів до

проф. Л. Винара від 20 лютого 1995 року [27, с. 554-556]. Варто згадати й те, що Микола Павлович був активним членом, а згодом головою науково-краєзнавчого товариства “Спадщина”, яке зібрало навколо себе активних любителів, краєзнавців, ентузіастів, дослідників історії Острога та Острожчини. Саме вони стали одними з ініціаторів відродження “Острозької академії”.

Острозький осередок УІТ ім. М. Грушевського було засновано 29 листопада 1995 року [23]. Було створено Управу та розпочалася робота над формуванням членського активу. Головою Осередку та його Управи було обрано проф. М.П. Ковальського, заступником голови – к.і.н. Петра Кулаковського; скарбником став к.і.н. Віктор Атаманенко; секретарем – к.і.н. Алла Атаманенко; до осередку долучилися й острожани – відомий краєзнавець, перший голова острозького науково-краєзнавчого товариства “Спадщина” ім. кн. Острозьких, св. п. Петро Андрухов (є одним із найактивніших засновників Острозького осередку) [3] та тодішній директор І-ої загальноосвітньої школи м. Острога св. п. Микола Михальчук та ін. На той час осередок налічував 8 осіб [27, с. 556, 557].

Президент УІТ, проф. Любомир Винар відзначав у зверненні до громадськості, що “Українське Історичне Товариство, яке повстало поза межами в Америці, є самотнім українським науковим товариством, що розгорнуло діяльність в Україні і повністю включилося в розбудову української наукової історіографії. Осередок УІТ в Острозі ім. М. Грушевського на чолі з проф. Миколою П. Ковальським планував поважну науково-академічну і науково-видавничу діяльність у співпраці з іншими установами... Постанова осередку УІТ на Волині має велике значення в розбудові українського наукового життя і історичної науки в Україні” [1].

Згодом число членів збільшилося, зокрема протягом 1996 – 1997 рр. науковими співробітниками УІТ стали – о. Вітольд-Йосип Ковалів (настоятель Острозького кафедрального костелу), доктор медичних наук сл. п. Рафаель Шпізель; членами-любителями: Микола Руцький – редактор Нетішинського телебачення; викладачі “Острозької академії” – В. Павлюк, В. Яремчук. До розбудови Осередку долучилися й студенти 3 курсу спеціальності “Історія” – О. Андрійчук, С. Глинянчук, С. Ліпінін, Г. Олійник, І. Похлеба, І. Шишкін [2].

Однак, як повідомляв Микола Павлович у листі ще від 9 січня 1995 року, осередок мав за мету розширити свою географію на Житомир, Луцьк, Кременець, Рівне [27, с. 557], тобто на територію історичної

Великої Волині. Вважаємо не випадковим те, що лист проф. Л. Винара від 14 січня 1999 р. був адресований проф. М. Ковальському як Голові *Волинського УІТ ім. М. Грушевського* [9].

Згідно “Складу острозького осередку УІТ” на 20 лютого 1996 р. в місті Острозі дійсними членами були Ковальський Микола – доктор історичних наук, професор ОВК (Острозького Вищого Колегіуму. – *Н.К.*), академік Острозького академічного братства, голова Осередку; Кулаковський Петро – кандидат історичних наук, доцент ОВК, заступник Голови осередку; Атаманенко Віктор – кандидат історичних наук, доцент ОВК, заступник Голови осередку; Пасічник Ігор – доктор психологічних наук, ректор ОВК; Андрухов Петро – почесний професор ОВК, Голова науково-краєзнавчого товариства “Спадщина”. Категорію наукового співробітника осередку мали Позіховський Олександр – науковий співробітник Острозького краєзнавчого музею; Манько Микола – науковий співробітник Острозького краєзнавчого музею; Хведась Анатолій – краєзнавець; Криловець Анатолій – кандидат філологічних наук, доцент ОВК; Захарчин Віра – кандидат філологічних, доцент ОВК; Атаманенко Алла – викладач ОВК. Членами-любителями були Михальчук Микола – краєзнавець, директор СШ №1 м. Острог; Кушнір Мирон – кандидат медичних наук, доцент ОВК; Грицюк Ігор – краєзнавець, ОВК. З рівненських дослідників дійсними членами були Бухало Гурій – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Рівненського краєзнавчого музею; Ричков Петро – доктор архітектури, професор Рівненського інституту водного господарства. Науковими співробітниками – Цибульський Валерій – кандидат історичних наук, доцент Рівненського інституту водного господарства [17, арк. 1].

В листах вчених обговорювалися, насамперед, організаційні питання щодо функціонування наукового осередку як клітини УІТ [11]. Товариство надіслало в Острог анкети для нових членів, ділилося досвідом щодо структури новоствореного осередку та його майбутньої діяльності [11, арк. 1]. Документація про заснування клітини УІТ була надіслана на адресу Президента УІТ. Членські заяви Острозького осередку УІТ зберігаються в архіві Товариства.

Справи торкалися й фінансового боку функціонування клітини УІТ в Острозі, адже відомо, що члени УІТ сплачували членські внески, однак, зважаючи на тогочасні труднощі, такі сплати для членів осередку були б не реальними [27, с. 557]. Зважаючи на це, Президія УІТ залишила дане питання на рішення Управи Осередку [27, с. 568],

бо в цілому притримувалася думки, що внески, хоча б символічні, мали бути – бо це було реальним підкресленням зв'язку Товариства та його членів. Зрозуміло, що нічого з фінансів Осередку не потрапляло до централі.

Досить важливою організаційною справою була реєстрація осередку в Острозькій районній адміністрації на основі попередньо прийнятого статуту [27, с. 558-559]. Вирішення цього питання Микола Ковальський вважав справою “дуже важливою і справді священною” [27, с. 559], але справа з реєстрацією затримувалася через ряд бюрократичних перепон [27, с. 561].

Статут Острозького осередку УІТ був розроблений М. Ковальським та членами осередку і надісланий на розгляд Президії УІТ. Саме він став основою для майбутніх статутів Осередків УІТ в Україні. Статут осередку складався з семи розділів (I. Загальні положення, II. Мета і завдання, III. Членство, IV. Права членів, V. Виключення і вихід з осередку; VI. Керівні органи; VII. Розпуск осередку) [42, с. 47; 33 та ін.].

У листі др. О. Домбровського до проф. М. Ковальського від 20 жовтня 1997 р. відзначалося, що “Президія УІТ затвердила Статут осередку УІТ в Острозі з дрібними заувагами. Тут є такий звичай, що голова і члени Управи не можуть бути рівночасно в Контрольній комісії, бо це означало б, що вони самі себе контролюватимуть. ...Було б дуже корисним для нашої спільної справи, якби осередок УІТ в Острозі став центром біо-бібліографічної праці в рамках УІТ” [5, арк. 1].

Варто відзначити, що Микола Ковальський посприяв також утворенню Осередку УІТ в Дніпропетровську (яке очолив у 1996 р. д-р Ю. Мицик [27, с. 568]), Рівному, Житомирі, Луцьку, Кременці.

Одночасно з Осередком було утворено й кореспонденційний пункт журналу УІТ “Український Історик” [11, арк. 1]. Першим головою цього пункту став проф. М.П. Ковальський, який ще з 1994 року був членом Редакційної колегії цього періодичного видання. Пізніше в Острозькій академії було утворено єдине в Україні Редакційне бюро журналу “Український Історик” [27, с. 557] на чолі з Аллою Атаманенко.

Радісною вісткою було для УІТ й те, що Указом Президента України Л. Кучми “Острозькій академії” було повернуто її славне історичне ім'я. Неодноразово проф. М.П. Ковальський від імені університету запрошував проф. Л. Винара відвідати Острог та університет, зокрема на святкування 420-річчя від часу заснування найстарішого учбового закладу Східної Європи [27, с. 561, 567].

Вже в перших листах обговорювалися майбутні наукові проекти та плани співпраці. Одним з таких найбільших організаційно-наукових проєктів стало відзначення на базі “Острозької академії” 130-ліття від дня народження Михайла Грушевського¹. Було сформовано організаційний комітет, який очолив проф. М. Ковальський і розпочалася активна підготовка до відбуття такого наукового форуму [37; 20, с. 423-424]. У листі до проф. Л. Винара від 25 січня 1996 року Микола Павлович писав: “Ваша участь в конференції сприятиме відродженню Острога як наукового центру України та посиленню дослідницького інтересу до історії Волині” [14, арк. 1]. На адресу президента УІТ згодом були надіслано програму конференції, та узгоджено тему доповіді проф. Л. Винара (“Значення історичної схеми Грушевського в українській і світовій історіографії”) [6, арк. 1].

Наукова ювілейна конференція “Велика Волинь у науковій спадщині і громадській діяльності Михайла Грушевського” [27, с. 556] відбулася 28 вересня 1996 року з широкою участю науковців з України та закордону. На превеликий жаль, через поважні обставини проф. Л. Винар не зміг бути присутнім на цьому науковому форумі. Ця конференція склала вагомий внесок в розбудову наукового грушевськознавства, зокрема в його складову “волинського” грушевськознавства, започаткувала добру традицію проведення подібних наукових форумів, а також засвідчила плідну діяльність Острозького Осередку УІТ. Окремі доповіді, що прозвучали на конференції, було видруковано в журналі “Український історик” (В. Степанкова [39], М. Костирич [35], М. Кулаковського [36], А. Санцевича [38] та ін.).

В листах повідомлялося про інші заплановані наукові конференції, присвячені історії та культурі, товариствам та видатним діячам Острога тощо [27, с. 559, 560]. Так, наприклад, 31 травня – 2 червня 1996 р. завдяки співпраці Науково-краєзнавчого товариства “Спадщина”, міської Ради народних депутатів, Українського історичного товариства (Острозький осередок) відбулася наукова конференція “Острог на порозі 900-річчя”², збірник доповідей з якої побачив світ за фінансового сприяння УІТ.

Як згадувалося вище, однією з найважливіших ділянок співпраці Острозького осередку і УІТ були проекти, присвячені працям та

---

¹ 1996 р. – було оголошено міжнародним ювілейним роком Михайла Грушевського (1866 – 1996 рр.).

² Наукова конференція “Острог на порозі 900-річчя” відбувалися щорічно, починаючи з 1990 р.

діяльності Великого Українця – Михайла Грушевського. Однак, між науковцями обговорювалися й інші видавничі проекти, зокрема створення “Словника українських істориків”, “Енциклопедії української історії”, розробки монографічних досліджень та підручників з історичної методології й джерелознавства [12], перевидання “Спогадів” Лева Биковського, видання праць М. Ковальського, започаткування серії УІТ “Історичні джерела” [27, с. 575] тощо. У листі від 13 травня 1997 р. [40; 41; 10, арк. 1] проф. М. Ковальський повідомляв про працю над проектом видання джерелознавчих лекцій проф. В. Антоновича, (які в 2003 р. появились як спільне видання УВАН у США та “Острозької академії”) та завершення праці над унікальним виданням енциклопедії “Острозької академії” [16, арк. 1].

Окремі задуми реалізовувалися, інші – так і залишилися мріями. Одним з перших реалізованих спільних проектів УІТ та ентузіастів Острозького осередку стало видання ювілейного збірника на пошану проф. Миколи Павловича Ковальського. Проф. Л. Винар писав, що “коли до мене звернувся Пан Ректор Острозької академії проф. д-р Ігор Пасічник з проханням очолити Редакційну Колегію ювілейного збірника, присвяченого 70-літтю народження проф. Миколи Ковальського – це для мене велика честь і взяв на себе цей почесний обов’язок...” [25, с. 6]. Л. Винар детально обговорював з учнями М.П. Ковальського назву, зміст та структуру видання [4, арк. 1], склад редакційної колегії, уточнювався список авторів статей, розміщення та специфіка матеріалів, фінансові деталі [7, арк. 1] тощо. УІТ взяло на себе фінансування видання та розсилку збірника до бібліотек України та закордону [13, арк. 1]. У 1999 р. збірник “Осягнення історії” було видано за редакцією Любомира Винара та Ігоря Пасічника. Більшість наукових планів вдалося здійснити завдяки невтомній праці Острозького осередку та матірнього УІТ.

У 1998 році Микола Павлович, зважаючи на погіршення стану здоров’я, фактично поволі відходить від активного керування Острозьким осередком УІТ, про що свідчить його лист від 8 лютого 1998 року до проф. Л. Винара [15, арк. 1-2]. І надалі обов’язок активної співпраці з УІТ бере на себе Алла Атаманенко [8, арк. 1], яка пізніше очолила осередок в Острозі і керує Редакційним бюро журналу “Український історик”.

Співпраця між проф. М. Ковальським та УІТ в особах проф. Л. Винара та др. О. Домбровського сприяла розвитку історичних досліджень в Острозі, формуванню наукового осередку. Листування

між вченими мало плідний дорадчий, дружньо-рекомендаційний характер. Вчені обмінювалися думками, обговорювали наукові плани, радилися в поточних справах, ділилися своїми науковими успіхами та здобутками, проблемами та труднощами [27, с. 558, 564].

За авторством Миколи Ковальського або за його сприяння неодноразово містилися інформаційні статті в регіональній пресі про історію УІТ, діяльність Острозького осередку, ювілеї, заплановані конференції Товариства. Це, в свою чергу, сприяло як популяризації діяльності Товариства серед широкого читацького загалу, так і “відродженню наукової слави і культури Острога – славетних Волинських Афін, які були широко відомі в усьому цивілізованому світі XV – XVII століттях” [31, с. 3]. Такі статті були опубліковані в газетах “Сім днів” [32, с. 2], “Життя і слово” [18] та ін.

“Український історик” став ще одним важливим науковим форумом, де розвивалася співпраця між двома вченими. Микола Павлович опублікував у журналі низку наукових статей, некрологів, рецензій, інформаційних заміток [29; 30; 28; 33; 34 та ін.]. Він активно працював як член редакційної колегії, а пізніше – співредактор видання, залучаючи нових авторів з цікавими науковими дослідженнями.

Починаючи свою співпрацю з Острогом, Президія УІТ розуміла, що молодий науковий осередок потребує неабиякої інтелектуальної допомоги [43]. Студенти та дослідники отримали можливість познайомитися з виданнями УІТ та українського закордоння, які постійно надсилало товариство і за які неодноразово й щиро у листах дякував проф. М. Ковальський. Останній висловлював занепокоєння байдужістю та пасивністю української американської діаспори в справі передачі книжкових збірок до України (мав на увазі трагічну долю бібліотеки та архівного фонду родини Биковських, який мав бути в Острозі, але висланий був до Луцька), адже українським бібліотекам, в тому числі і острозькій, бракувало закордонних видань і це, звичайно, не могло не відбитися на якості студентських знань [27, с. 554, 556, 557, 560].

Президія УІТ намагалася також налагодити справу з поширенням видань товариства, кошти за котрі б залишалися на різні поточні видатки у віданні Осередку [27, с. 573]. Завдяки невтомним зусиллям Українського Історичного Товариства та Острозького осередку УІТ в особі двох вчених, а згодом і інших активістів цієї наукової установи бібліотека “Острозької академії” отримувала найрізноманітніші унікальні видання, присвячені історії, літературі, мовознавству та іншим галузям науки.

Підсумовуючи, варто відзначити, що саме завдяки ентузіазму, організаторському та науково-дослідному хисту, дружній співпраці проф. Любомира Р. Винара та проф. Миколи Павловича Ковальського вдалося створити міцний фундамент острозької наукової школи, в якій і до сьогодні опрацьовуються фундаментальні галузі історичної науки – грушевськознавство, історія історичної науки в Україні та за її межами, джерелознавство, наукова бібліографія, біографістика та багато ін. Щороку навесні в Національному університеті “Острозька академія” проводяться конференції-академії пам’яті проф. М. Ковальського. УІТ активно долучається до їх організації та бере участь у підготовці підсумкових наукових видань. Започаткована Миколою Ковальським наукова співпраця між УІТ та Національним університетом “Острозька академія” продовжується і сьогодні, що проявляється у появі нових книжкових видань, діяльності Редакційного бюро журналу “Український історик” та проведенні спільних наукових конференцій, в тому числі й присвячених вивченню проблем української діаспори, викладаються лекційні курси, виховується молоде наукове покоління – реалізуються наукові мрії двох вірних adeptів Української Історичної Науки.

Джерела та література:

1. Архів Українського Історичного Товариства (далі – УІТ). – В[инар] Л[юбомир] Р[оман]. В Острозі основано осередок УІТ ім. М. Грушевського / Л[юбомир] Р[оман] В[инар] // Українське слово (факс). – 1 арк.
2. Архів УІТ. – Виписка із ухвали засідання Острозького Осередку УІТ від 18 вересня 1997 р. – 1 арк.
3. Архів УІТ. – Ковальський М. Петро Андрухов (12.07.1924 – 6.08.1996) (машинопис). – 4 арк.
4. Архів УІТ. – Лист А. Атаманенко до проф. Л. Винара від 10 березня 1999 р. – 1 арк.
5. Архів УІТ. – Лист др. О. Домбровського до проф. М. Ковальського від 20 жовтня 1997 р. – 1 арк.
6. Архів УІТ. – Лист А. Атаманенко до проф. Л. Винара (отриманий 29 жовтня 1996 р.). – 1 арк.
7. Архів УІТ. – Лист проф. Л. Винара до А. Атаманенко від 2 березня 1999 р. – 1 арк.
8. Архів УІТ. – Лист проф. Л. Винара до к.і.н. А. Атаманенко від 26 лютого 1999 року. – 1 арк.
9. Архів УІТ. – Лист проф. Л. Винара до проф. М. Ковальського від 14 січня 1999 р. – Арк. 1.

10. Архів УІТ. – Лист проф. Л. Винара до проф. М. Ковальського від 28 лютого 1999 р. – 1 арк.
11. Архів УІТ. – Лист проф. Л. Винара до проф. М. Ковальського від 7.XI. 1995 р. (факс). – 2 арк.
12. Архів УІТ. – Лист проф. Л. Винара до проф. М.П. Ковальського від 18 січня 1996 р. – 2 арк.
13. Архів УІТ. – Лист проф. Любомира Р. Винара до проф. І.Д. Пасічника від 8 березня 1999 р. – 1 арк.
14. Архів УІТ. – Лист проф. М. Ковальського до проф. Л. Винара від 25 січня 1996 р. – 1 арк.
15. Архів УІТ. – Лист проф. М. Ковальського до проф. Л. Винара від 8 лютого 1998 р. – 2 арк.
16. Архів УІТ. – Лист проф. М.П. Ковальського до проф. Л. Винара від 13 травня 1997 р. – 1 арк.
17. Архів УІТ. – Склад Острозького осередку УІТ на 20 лютого 1996 р. – 1 арк.
18. Атаманенко А. Конференція з нагоди 130-ої річниці з дня народження видатного українського історика М.С. Грушевського / А. Атаманенко // Життя і слово. – 9 жовтня 1996 р. – №76.
19. Атаманенко А. Листування Миколи Ковальського як джерело до вивчення історії Українського Історичного Товариства / А. Атаманенко // Наукові записки. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред), Л. Винар (гол. ред.), В. Трофимович (відп. ред.) та ін.]. – Острог, 2004. – Вип. 4: Збірник на пошану проф. Миколи Павловича Ковальського. – С. 40–46 та ін.
20. Атаманенко А. Наукова ювілейна конференція в Острозі / А. Атаманенко // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен, 1996. – Ч. 1-4(124-127). – С. 423–424.
21. Атаманенко А. Острозький осередок Українського Історичного Товариства / А. Атаманенко // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності / [Ред. М. Брайчевський, О. Домбровський, І. Гирич]. – К.; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 107–111.
22. Атаманенко А. Українське Історичне Товариство та М.П. Ковальський / А. Атаманенко, В. Атаманенко // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя / [Гол. ред. Л. Винар, І. Пасічник]. – Острог; Нью-Йорк: "Острозька академія", УІТ, 1999. – С. 45–49 та ін.
23. В[инар] Л[юбомир] Р[оман]. В Острозі засновано Осередок УІТ ім. М. Грушевського / Л[юбомир] Р[оман] В[инар] // Новий шлях. – 23-30 грудня 1995 р. – Рік LXVI. – Ч. 51-52.
24. Винар Л. Наше листування (з приводу 70-ліття основника УІТ в Острозі) / Л. Винар // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя / [Гол. ред.

Л. Винар, І. Пасічник]. – Острог; Нью-Йорк: “Острозька академія”, УІТ, 1999. – С. 553–554 та ін.

25. Винар Л. Свято української історичної науки (з приводу Ювілею Миколи Павловича Ковальського) / Л. Винар // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя / [Гол. ред. Л. Винар, І. Пасічник]. – Острог; Нью-Йорк: “Острозька академія”, УІТ, 1999. – С. 6.

26. Д[орик] Р[оман]. Осередок УІТ ім. М. Грушевського в Острозі / Р[оман] Д[орик] // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен, 1995. – Ч. 1-4 (124-127). – С. 356–357.

27. Епістолярні джерела до утворення осередку УІТ в Острозі / [Упор. А. Атаманенко, В. Атаманенко] // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя / [Гол. ред. Л. Винар, І. Пасічник]. – Острог; Нью-Йорк: “Острозька академія”, УІТ, 1999. – С. 554–578.

28. Ковальський М. [Рец. на кн.] : Ісаєвич Я. Україна давня і нова // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Париж, 1999. – Т. 36: На порозі нового тисячоліття. – Ч. 2-4 (141-143). – С. 270–274 та ін.

29. Ковальський М. Аналіза поглядів Олександра Мезька-Оглоблина на історіографічні процеси в Україні в повоєнні часи / М. Ковальський // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Париж, 2000. – Т. 37: Олександр Мезько-Оглоблін: діяльність і творча спадщина. – Ч. 1-3 (144-146). – С. 155–170.

30. Ковальський М. Внесок Любомира Винара в розробку проблеми “наукова історична школа” / М. Ковальський // Український Історик. – Нью-Йорк; К.; Торонто; Мюнхен; Львів, 1995. – Т. 32: Тридцятиліття Українського Історичного Товариства, 1965 – 1995 (Ювілейне видання). – Ч. 1-4 (124-127). – С. 40–47 та ін.

31. Ковальський М. Консолідуючий чинник наукової української історіографії: Українському Історичному Товариству виповнилося 30 років / М. Ковальський // Життя і слово. – 2 березня 1996 р. – № 17. – С. 3.

32. Ковальський М. Краєзнавці знову зібралися в Острозі / М. Ковальський // Сім днів. – 7 червня 1997 р. – С. 2.

33. Ковальський М. Осередок Українського Історичного Товариства в Острозі / М. Ковальський // Український Історик. – Нью-Йорк; К.; Торонто; Мюнхен; Львів, 1997. – Т. 34: на пошану Любомира Винара основника “Українського Історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 205–211 та ін.

34. Ковальський М. Наукова конференція з нагоди 100-річчя від дня народження О. Оглоблина і 35-ліття Українського Історичного Товариства в Острозі / М. Ковальський, А. Атаманенко // Український Історик. – Нью-Йорк; К.; Львів; Торонто; Париж, 2000. – Ч. 1-3 (144-146). – С. 307–309 та ін.

35. Костиця М. Законотворча діяльність Центральної Ради в Житоми-

рі / М. Костиця // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен, 1997. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 192–196.

36. Кулаковський П. Грушевський як дослідник Руської (Волинської) Метрики / П. Кулаковський // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен, 1998. – Ч. 1-4 (136-139). – С. 166–172.

37. Новий осередок // Українське слово. – 14 грудня 1995.

38. Санцевич А. Велика Волинь як історико-географічний фактор у творчості М. Грушевського / А. Санцевич // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен, 1996. – Ч. 1-4 (128-131). – С. 306–310.

39. Степанков В. Події початкового етапу Національної революції (1648 – пер. пол. 1649 рр.) на Волині у висвітленні М. Грушевського / В. Степанков // Український Історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен, 1996. – Ч. 1-4 (128-131). – С. 310–314.

40. Факс п. проф. Любомиру Винару від 25 лютого 1999 р., Острог.

41. Факс проф. Л. Винару від А. Атаманенко від 3 березня 1999 р., Острог.

42. Хеленюк А. Микола Павлович Ковальський та Любомир Винар (до питання взаємовідносин двох вчених) / А. Хеленюк // Наукові записки. Історичні науки. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2008. – Вип. 12. – С. 44–54.

43. Press release // News. Ukrainian Historical Association. – 10.1995.